

Самойленко Г. В.

<https://orcid.org/0009-0002-8146-0115>

ЗАСОБИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Статтю присвячено дослідженню засобів адміністративно-правової охорони культурної спадщини України в умовах особливого періоду. Обґрунтовано, що культурна спадщина в сучасних умовах є не лише об'єктом історичної, мистецької чи архітектурної цінності, а й важливою складовою національної безпеки, історичної пам'яті, культурної ідентичності та післявоєнного відновлення держави. Збройна агресія проти України зумовила нові загрози для пам'яток культурної спадщини, історичних ареалів, музейних предметів, археологічних об'єктів, об'єктів монументального мистецтва та інших культурних цінностей, що потребує оновлення адміністративно-правових підходів до їх охорони.

Визначено, що засоби адміністративно-правової охорони культурної спадщини становлять систему нормативних, реєстраційних, дозвільних, погоджувальних способів публічно-владного впливу, спрямованих на виявлення, облік, збереження, захист, використання, відновлення та недопущення пошкодження об'єктів культурної спадщини. Наголошено, що в умовах особливого періоду значення таких засобів посилюється, оскільки вони мають забезпечити не лише звичайний режим охорони, а й оперативне реагування на пошкодження, цифрову фіксацію втрат, документування правопорушень, координацію суб'єктів публічної адміністрації та підготовку доказової бази для відшкодування шкоди.

Акцентовано увагу на тому, що чинна система засобів адміністративно-правової охорони культурної спадщини потребує удосконалення через фрагментарність обліку, недостатню цифровізацію, проблеми координації між органами влади, слабкість превентивного контролю, складність дозвільних процедур та недостатню ефективність адміністративної відповідальності. Запропоновано розглядати засоби адміністративно-правової охорони культурної спадщини як взаємопов'язану систему, що має поєднувати правове регулювання, адміністративні процедури, цифрові реєстри, контрольні повноваження, адміністративний примус і механізми відновлення пошкоджених об'єктів.

Ключові слова: культурна спадщина, адміністративно-правова охорона, засоби адміністративно-правової охорони, особливий період, охорона культурної спадщини, адміністративні процедури, цифровізація, адміністративна відповідальність, контроль, пам'ятки культурної спадщини.

Постановка проблеми. В умовах особливого періоду культурна спадщина України зазнає системних загроз, пов'язаних із руйнуванням, пошкодженням, незаконним переміщенням, втраченою, неналежним використанням і недостатнім документуванням об'єктів культурної спадщини. Адміністративно-правова охорона цієї сфери не може обмежуватися лише формальним обліком пам'яток або загальними заборонами, оскільки потребує дієвих засобів запобігання, контролю, фіксації, припинення порушень і відновлення пошкоджених об'єктів. Особливого значення набуває поєднання реєстраційних, дозвільних,

погоджувальних, контрольних, цифрових, інформаційних і примусових засобів у єдину систему публічно-владного впливу. Проблема полягає в тому, що чинна модель охорони культурної спадщини не повною мірою адаптована до умов війни, швидкого документування пошкоджень, цифрового обліку, міжвідомчої координації та потреб післявоєнного відновлення. Це ускладнює своєчасне реагування на правопорушення, забезпечення належного доказування, контроль за роботами на об'єктах культурної спадщини та притягнення винних осіб до відповідальності. Саме тому актуальним є дослідження засобів

адміністративно-правової охорони культурної спадщини як системи практичних способів захисту культурного надбання України в умовах особливого періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика охорони культурної спадщини в Україні досліджувалася у працях науковців різних галузей права, публічного управління, культурології та пам'яткознавства. Загальні питання правового режиму культурної спадщини, державної політики у цій сфері, повноважень органів публічної влади, адміністративно-правових засобів охорони, контролю та відповідальності висвітлювалися у працях Є. О. Архипової, О. О. Клевчук, Н. П. Підбережника, Н. М. Головач, Н. В. Кушакової-Костицької, О. В. Писаренко, О. Баїк, О. Остапенка, О. Каліщук, А. Оганова, І. Сурай, Ю. Трач та інших авторів.

Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділено двом ключовим позиціям. Перша позиція пов'язана з тим, що культурна спадщина в умовах війни розглядається як об'єкт підвищеного публічного інтересу, охорона якого потребує не лише загального правового регулювання, а й спеціальних організаційно-правових, контрольних, інформаційних і міжнародно-правових механізмів. У цьому аспекті важливими є дослідження Н. П. Підбережника, яка аналізує організаційно-правові засади державної політики захисту національно-культурної спадщини України в умовах війни, а також Н. Кушакової-Костицької та І. Сурай, у працях яких акцентовано увагу на сучасних викликах збереження і охорони культурної спадщини, зокрема масових руйнуваннях, ризиках незаконного переміщення культурних цінностей, інституційній нестабільності та фрагментарності правового регулювання. Ці підходи дозволяють обґрунтувати, що засоби адміністративно-правової охорони мають бути спрямовані не лише на збереження об'єкта як матеріальної речі, а й на захист культурної ідентичності, історичної пам'яті та національного інтересу.

Друга позиція стосується трансформації самих засобів охорони культурної спадщини під впливом цифровізації, воєнних загроз і потреб адміністративної процедури. Н. Головач звертає увагу на значення цифрового документування, створення цифрових копій, релокації культурних цінностей та формування стратегії збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану. О. Писаренко досліджує адміністративні договори у сфері охорони культурної спадщини, зокрема охоронні договори, що мають важливе

значення для забезпечення обов'язків власників і користувачів пам'яток. О. Баїк та О. Остапенко аналізують адміністративну відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони культурної спадщини, що дає підстави розглядати відповідальність як один із необхідних засобів адміністративно-правової охорони. Отже, сучасна наукова думка поступово переходить від загального опису охорони культурної спадщини до аналізу конкретних інструментів її забезпечення, однак цілісна система таких засобів ще не отримала достатнього адміністративно-правового осмислення.

Водночас наявні дослідження переважно зосереджені на окремих аспектах охорони культурної спадщини: державній політиці, цифровізації, міжнародному захисті, адміністративних договорах, контролі або відповідальності. Недостатньо розкритим залишається питання саме системи засобів адміністративно-правової охорони культурної спадщини, їх класифікації, функціонального призначення, взаємозв'язку та особливостей застосування в умовах особливого періоду. Це зумовлює потребу у спеціальному дослідженні реєстраційних, дозвільних, погоджувальних, контрольних, превентивних, інформаційно-цифрових, охоронних і примусових засобів, які у сукупності мають забезпечити реальний захист культурної спадщини України.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження засобів адміністративно-правової охорони культурної спадщини України, визначення їх змісту, системи, функціонального призначення та особливостей застосування в умовах особливого періоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адміністративно-правова охорона культурної спадщини України в умовах особливого періоду має розглядатися не як сукупність формальних приписів, а як практична система публічно-владного впливу, спрямована на збереження об'єктів, запобігання їх пошкодженню, припинення протиправних дій, забезпечення належного використання пам'яток та створення умов для їх подальшого відновлення. Збройна агресія проти України суттєво змінила зміст такої охорони, оскільки до традиційних ризиків, пов'язаних із самочинними роботами, недотриманням охоронних договорів, незаконною забудовою або неналежним утриманням пам'яток, додалися руйнування внаслідок обстрілів, ризики незаконного переміщення культурних цінностей, потреба в оперативній цифровій фіксації пошкоджень і необхідність

координації дій органів влади, громад, експертів та міжнародних партнерів.

Категорія «засоби адміністративно-правової охорони» у цій сфері має особливе значення, оскільки саме через засоби правові норми переходять у площину реального захисту культурної спадщини. Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини», охорона культурної спадщини розглядається як система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на облік, захист, збереження, утримання, використання, консервацію, реставрацію, реабілітацію, музеєфікацію та ремонт об'єктів культурної спадщини [1]. Це визначення є принциповим, оскільки воно дозволяє розуміти адміністративно-правову охорону не тільки як заборону завдавати шкоду пам'яткам, а як активну діяльність публічної адміністрації, що включає облік, контроль, погодження, приписи, договори, фіксацію, реагування і відповідальність.

У науковій літературі засоби охорони культурної спадщини досліджуються крізь різні аспекти. Н. Підбережник, аналізуючи державну політику захисту національно-культурної спадщини в умовах війни, звертає увагу на проблеми реалізації правових норм, недостатній контроль за їх виконанням, відсутність чіткого розподілу повноважень і недосконалість обліку об'єктів культурної спадщини [2]. Ця позиція важлива для розуміння того, що засоби адміністративно-правової охорони не можуть бути ефективними без належної організації суб'єктів, визначених процедур і достовірних даних про об'єкти. О. Писаренко досліджує застосування адміністративних договорів у сфері охорони культурної спадщини і наголошує, що охоронні договори укладаються щодо пам'яток і щойно виявлених об'єктів культурної спадщини, а їх зміст пов'язаний із забезпеченням обов'язку власника або користувача щодо збереження відповідного об'єкта [3]. І. Балакарева також розглядає охоронний договір як правовий інструмент, що встановлює режим використання конкретної пам'ятки та обмежує реалізацію приватного інтересу на користь публічного інтересу збереження культурної спадщини [4]. О. Остапенко та О. Баїк акцентують увагу на адміністративній відповідальності за порушення законодавства про охорону культурної спадщини, зокрема за порушення режиму використання пам'ятки, ухилення від підписання охоронного договору, проведення робіт без дозволу та невиконання законних вимог органів охорони культурної спадщини [5]. Отже,

наукові підходи підтверджують, що засоби охорони мають різну правову природу, але спільну мету, якою є забезпечення реального збереження культурної цінності.

Власний аналіз даної правової категорії дає підстави стверджувати, що засоби адміністративно-правової охорони культурної спадщини не слід зводити лише до заходів примусу або відповідальності. Їх зміст є ширшим, оскільки охоплює превентивний, реєстраційний, процедурний, контрольний вплив. Саме комплексність цих засобів дозволяє забезпечити охорону культурної спадщини до моменту порушення, під час виникнення загрози, після заподіяння шкоди та на етапі відновлення об'єкта, а стан особливого періоду посилює цю багаторівневість, оскільки адміністративно-правова охорона має одночасно виконувати функції запобігання втратам, документування воєнних пошкоджень, забезпечення доказової бази, організації аварійних робіт та підготовки пам'яток до відновлення.

Підводячи підсумок викладеному, вважаємо, що **засоби адміністративно-правової охорони культурної спадщини України в умовах особливого періоду це система передбачених законодавством та адміністративною практикою способів публічно-владного впливу, за допомогою яких уповноважені суб'єкти забезпечують виявлення, облік, збереження, належне використання, захист, цифрову фіксацію, контроль, припинення правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності та відновлення об'єктів культурної спадщини.** Особливостями цих засобів є їх публічно-правовий характер, спрямованість на захист культурного інтересу суспільства, поєднання превентивного і примусового впливу, залежність від адміністративних процедур, зв'язок із режимом використання конкретного об'єкта, потреба в міжвідомчій координації, значення цифрового документування та підвищена роль у період воєнних загроз.

Зміст таких засобів доцільно розкривати через їх практичне призначення. Реєстраційно-облікові засоби є базовими, оскільки без достовірного обліку неможливо встановити, які об'єкти підлягають охороні, у якому стані вони перебувають, хто відповідає за їх утримання і які обмеження діють щодо їх використання. Закон України «Про охорону культурної спадщини» передбачає ведення Державного реєстру нерухомих пам'яток України, облік щойно виявлених об'єктів культурної спадщини та правові наслідки набуття об'єктом відповідного статусу [1]. У звичайних умовах

такий облік виконує ідентифікаційну і правозахисну функцію, але в умовах війни він набуває ще й доказового значення, оскільки дозволяє підтвердити статус об'єкта, факт його пошкодження, обсяг втрат та належність до культурної спадщини. Проблема полягає в тому, що облік об'єктів культурної спадщини в Україні тривалий час залишався неповним, неоднорідним і не завжди цифрово доступним. Н. Підбережник серед актуальних проблем у цій сфері окремо виділяє недосконалість системи обліку об'єктів культурної спадщини та потребу прискорення формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України [2, с. 46]. У період війни така проблема стає не лише організаційною, а й безпековою, оскільки відсутність повних даних ускладнює евакуацію рухомих цінностей, пріоритетизацію аварійних робіт, фіксацію руйнувань і підготовку матеріалів для міжнародних претензій. Для її вирішення, на нашу думку, доцільно запровадити обов'язкову цифрову актуалізацію відомостей про пам'ятки з фіксацією координат, охоронних зон, власника або користувача, стану збереженості, наявності охоронного договору, фотофіксації до і після пошкодження, а також інформації про проведені або необхідні протиаварійні заходи.

Дозвільні та погоджувальні засоби мають забезпечувати попередній адміністративний контроль за діяльністю, яка може вплинути на стан культурної спадщини. Йдеться про погодження робіт, встановлення режиму використання, обмеження будівельної діяльності, погодження проєктної документації, контроль за ремонтними, реставраційними, реабілітаційними і консерваційними роботами. Їх призначення полягає не у створенні зайвого бюрократичного навантаження, а у недопущенні шкоди об'єкту до моменту її настання. Саме превентивний характер відрізняє ці засоби від засобів юридичної відповідальності, яка застосовується вже після вчинення порушення. Водночас у цій сфері існує суперечність між потребою швидкого реагування на воєнні пошкодження і необхідністю дотримання спеціальних процедур охорони культурної спадщини. У мирний час погодження робіт може бути тривалим, але в особливий період зволікання із протиаварійними заходами може призвести до остаточної втрати об'єкта. Тому доцільно, на наше переконання, законодавчо відмежувати звичайні реставраційні, будівельні і ремонтні процедури від невідкладних протиаварійних робіт на об'єктах, пошкоджених унаслідок бойових дій. Для останніх варто запровадити скорочену адміністративну

процедуру погодження з обов'язковою фотофіксацією, участю фахівця з охорони культурної спадщини, електронним повідомленням уповноваженого органу та подальшим внесенням інформації до реєстру пошкоджень.

Охоронний договір є самостійним засобом адміністративно-правової охорони, оскільки через нього конкретизується режим використання пам'ятки і визначаються обов'язки власника або користувача щодо її збереження. О. Писаренко зазначає, що у сфері охорони культурної спадщини укладаються охоронні договори на пам'ятки та щойно виявлені об'єкти культурної спадщини, а їх істотною умовою є забезпечення власником збереження відповідного об'єкта [3]. І. Балакарева обґрунтовує публічно-правову природу охоронного договору, оскільки однією зі сторін виступає орган охорони культурної спадщини, а сам договір спрямований на задоволення публічного інтересу і не має майнового характеру [4, с. 341]. Це дозволяє розглядати охоронний договір не як формальну угоду, а як індивідуалізований адміністративно-правовий засіб управління конкретною пам'яткою. Проблема використання даного засобу полягає у тому, що ухилення від укладення охоронних договорів або формальне виконання їх умов знижує ефективність охорони культурної спадщини. У період війни ця проблема загострюється, оскільки власники або користувачі не завжди спроможні самостійно забезпечити охорону, консервацію чи аварійне укріплення об'єкта. У зв'язку з цим охоронний договір в особливий період має містити не лише загальні обов'язки щодо збереження пам'ятки, а й спеціальний блок дій на випадок пошкодження, загрози руйнування, евакуації рухомих елементів, необхідності аварійного укріплення або цифрового документування стану об'єкта. Доцільно також передбачити електронний облік охоронних договорів, що дозволить органам охорони культурної спадщини швидко встановлювати, які пам'ятки залишаються без належного договірного режиму.

Контрольні та наглядові засоби мають забезпечувати перевірку дотримання законодавства, умов охоронних договорів, режимів використання пам'яток, правил проведення робіт та законних вимог органів охорони культурної спадщини. У цій частині важливе значення має не тільки сам факт наявності контрольних повноважень, а й можливість їх реального застосування. О. Остапенко та О. Баїк звертають увагу, що адміністративна відповідальність у цій сфері пов'язана з порушенням режиму використання пам'ятки, проведенням

робіт без дозволу, самовільним нанесенням написів або позначок, ухиленням від передання археологічних предметів і невиконанням законних вимог посадових осіб органів охорони культурної спадщини [5, с. 120]. Це підтверджує, що контрольний засіб повинен мати продовження у формі припинення порушення і притягнення винних осіб до відповідальності.

Натомість треба зазначити, що контроль у сфері охорони культурної спадщини в умовах особливого періоду стикається з об'єктивними обмеженнями. Частина об'єктів може перебувати на територіях, де неможливо провести звичайну перевірку, частина пошкоджень фіксується дистанційно, а частина порушень пов'язана з аварійними або самочинними роботами під приводом швидкого відновлення. Для вирішення цієї проблеми доцільно поєднати традиційний контроль із дистанційним моніторингом, цифровою фотофіксацією, супутниковими даними, повідомленнями органів місцевого самоврядування і матеріалами громадського документування. Така інформація не повинна автоматично замінювати офіційну перевірку, але має бути підставою для відкриття адміністративного провадження, винесення припису або організації огляду об'єкта після відновлення доступу.

Інформаційно-цифрові засоби в умовах особливого періоду набувають самостійного значення. Н. Головач, досліджуючи збереження культурної спадщини під час воєнного стану, акцентує увагу на цифровізації, документуванні воєнних злочинів, створенні цифрових копій і формуванні стратегії збереження культурної спадщини [6, с. 42]. Такий підхід відповідає сучасним потребам адміністративно-правової охорони, оскільки цифрова фіксація дозволяє не лише зберігати інформацію про об'єкт, а й підтверджувати його стан, відстежувати зміни, готувати матеріали для відновлення і забезпечувати доказову базу щодо завданої шкоди. За даними Міністерства культури України, станом на кінець травня 2026 року внаслідок російської агресії в Україні було зруйновано або пошкоджено 1913 пам'яток культурної спадщини та 2573 об'єкти культурної інфраструктури [7]. Такий масштаб втрат об'єктивно вимагає не ручного, а системного цифрового інструментарію обліку і реагування. Проблема реалізації інформаційно-цифрових засобів полягає у фрагментарності даних і відсутності єдиного адміністративного стандарту фіксації пошкоджень. Різні органи, установи, громади, музеї, волонтерські

ініціативи та міжнародні організації можуть збирати відомості за різними критеріями, що ускладнює їх подальше використання в управлінні, судових процесах, реставраційному плануванні і міжнародних механізмах компенсації. Саме тому, на нашу думку, доцільно створити єдиний цифровий модуль воєнних пошкоджень культурної спадщини, інтегрований із державними реєстрами і геопросторовими даними. У такому модулі повинні фіксуватися назва об'єкта, правовий статус, місцезнаходження, характер пошкодження, дата і джерело фіксації, фото та відеоматеріали, попередня оцінка ризику, потреба у протиаварійних роботах і відповідальний орган.

Превентивні засоби мають бути спрямовані на недопущення шкоди культурній спадщині до моменту її виникнення. У цій частині важливими є охоронні зони, режими використання територій, інформаційні позначення пам'яток, обмеження робіт, спеціальні вимоги до містобудівної документації, попередні погодження та роз'яснення для власників і користувачів. В умовах особливого періоду превентивний блок має включати також ризик-орієнтоване планування, тобто визначення об'єктів, які потребують першочергової охорони, цифрового сканування, протиаварійного укріплення або переміщення рухомих елементів. Такий підхід дозволяє перейти від реагування на вже завдану шкоду до випереджального захисту найбільш вразливих об'єктів.

Засоби адміністративного припинення застосовуються тоді, коли порушення вже розпочалося або існує реальна загроза пошкодження пам'ятки. Їх зміст може полягати у видачі припису, зупиненні робіт, вимозі усунути порушення, забороні певних дій, забезпеченні доступу посадових осіб до об'єкта, передачі матеріалів для притягнення винних осіб до відповідальності. У період війни ці засоби мають бути максимально оперативними, оскільки затримка з припиненням незаконних робіт або недбалої експлуатації може призвести до втрати об'єкта, який уже був пошкоджений бойовими діями. Тому доцільно розширити можливість електронного винесення приписів і невідкладного повідомлення власника, користувача, органу місцевого самоврядування та військової адміністрації про необхідність припинення дій, що створюють загрозу пам'ятці.

Адміністративна відповідальність є завершальним засобом охорони культурної спадщини. Її призначення полягає не лише у покаранні порушника, а й у формуванні правової

дисципліни власників, користувачів, посадових осіб і суб'єктів господарювання. Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону культурної спадщини, а Закон України «Про охорону культурної спадщини» деталізує адміністративну відповідальність за окремі порушення, зокрема ухилення від підписання охоронних договорів, порушення режиму використання об'єкта, незаконне проведення робіт, зміну призначення пам'ятки та невиконання законних вимог органів охорони культурної спадщини [1; 8]. О. Остапенко та О. Баїк слушно підкреслюють, що адміністративно-деліктні посягання у цій сфері стосуються суспільних відносин, урегульованих адміністративним правом, а предметом такого посягання є об'єкти культурної спадщини, які мають відповідне історико-культурне значення [5, с. 121]. Водночас ефективність адміністративної відповідальності в умовах особливого періоду потребує перегляду. Штрафні санкції не завжди відповідають реальній суспільній небезпеці порушень, особливо якщо йдеться про самочинні роботи на пошкодженій пам'ятці, невиконання припису, знищення автентичних елементів або перешкоджання фіксації воєнних пошкоджень. У зв'язку з цим необхідно посилити адміністративну відповідальність за порушення, що вчиняються щодо об'єктів культурної спадщини в умовах особливого періоду, а також передбачити окрему кваліфікуючу ознаку для дій, які ускладнили збереження, документування або відновлення пам'ятки, пошкодженої внаслідок збройної агресії. Крім штрафу, доцільно активніше використовувати приписи про усунення порушень, обов'язок відновити попередній стан, компенсаційні механізми та передачу матеріалів до правоохоронних органів у разі наявності ознак кримінального правопорушення.

Таким чином, засоби адміністративно-правової охорони культурної спадщини утворюють не випадковий набір правових інструментів, а послідовну систему захисту. Їх логіка полягає у тому, що облік встановлює правовий статус об'єкта, дозвольні і погоджувальні процедури запобігають шкоді, охоронний договір індивідуалізує обов'язки власника або користувача, контроль виявляє порушення, цифрова фіксація забезпечує доказову базу, припинення зупиняє протиправні дії, відповідальність реагує на порушення, а відновлювальні засоби забезпечують подальше збереження об'єкта. В умовах особливого періоду ця система має бути швидшою, цифрово підтвердженою, міжвідомчо узгодженою і зорієнтованою на збереження культурної ідентичності України.

Висновки. Засоби адміністративно-правової охорони культурної спадщини України в умовах особливого періоду слід розглядати як цілісну систему публічно-владного впливу, що охоплює облік, дозвольні та погоджувальні процедури, охоронні договори, контроль, цифрову фіксацію, превентивні заходи, припинення порушень, адміністративну відповідальність і відновлення пошкоджених об'єктів. Їх особливість полягає у поєднанні охоронної, процедурної, інформаційної, примусової та відновлювальної функцій, які в умовах війни набувають підвищеного значення.

Подальше удосконалення цієї системи має бути спрямоване на цифрову актуалізацію реєстрів, запровадження єдиного модуля фіксації воєнних пошкоджень, скорочення процедур для невідкладних протиаварійних робіт, посилення контролю за виконанням охоронних договорів, підвищення ефективності адміністративної відповідальності та створення міжвідомчого порядку реагування на пошкодження культурної спадщини. Такий підхід дозволить забезпечити не формальну, а реальну адміністративно-правову охорону культурного надбання України.

Список літератури:

1. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08 червня 2000 року № 1805-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. Ст. 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
2. Підбережник Н. П. Організаційно-правові засади державної політики захисту національно-культурної спадщини України в умовах війни. *Ефективність державного управління*. 2023. Вип. 3/4 (76/77). С. 45–49. DOI: <https://doi.org/10.36930/507607>
3. Писаренко О. В. Теоретико-правові та прикладні аспекти застосування адміністративних договорів у сфері охорони культурної спадщини місцевими органами публічної адміністрації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.84>
4. Балакарева І. М. Охоронний договір на пам'ятки культурної спадщини як різновид адміністративного договору. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2022. Вип. 43. С. 339–351. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2022-1-339-351>

5. Остапенко О., Баїк О. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про охорону культурної спадщини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2022. № 4(36). С. 116–125.

6. Головач Н. М. Збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: формування національної стратегії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* 2025. № 4. С. 39–45.

7. Міністерство культури України. Росіяни пошкодили 1913 пам'яток культурної спадщини та 2573 об'єкти культурної інфраструктури. 12.06.2026. URL: <https://mincult.gov.ua/news/rosiyany-poshkodyly-1913-pamyatok-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2573-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury/>

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

Samoilenko H. V. MEANS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE

The article is devoted to the study of the means of administrative and legal protection of Ukraine's cultural heritage in the conditions of a special period. It is substantiated that cultural heritage in modern conditions is not only an object of historical, artistic or architectural value, but also an important component of national security, historical memory, cultural identity and post-war recovery of the state. The armed aggression against Ukraine has created new threats to cultural heritage monuments, historical areas, museum objects, archaeological sites, monumental art and other cultural values, which requires the renewal of administrative and legal approaches to their protection.

It is determined that the means of administrative and legal protection of cultural heritage constitute a system of normative, registration, permit, approval, control, supervisory, informational, digital, preventive, suppressive and liability-based methods of public authority influence aimed at identifying, recording, preserving, protecting, using, restoring and preventing damage to cultural heritage objects. It is emphasised that in the conditions of a special period the importance of such means increases, since they must ensure not only the ordinary protection regime, but also prompt response to damage, digital recording of losses, documentation of offences, coordination of public administration bodies and preparation of evidence for compensation for damage.

It is emphasised that the current system of means of administrative and legal protection of cultural heritage needs improvement due to fragmented registration, insufficient digitalisation, coordination problems between public authorities, weak preventive control, complexity of permit procedures and insufficient effectiveness of administrative liability. It is proposed to consider the means of administrative and legal protection of cultural heritage as an interconnected system combining legal regulation, administrative procedures, digital registers, control powers, administrative coercion and mechanisms for restoring damaged objects.

Keywords: *cultural heritage, administrative and legal protection, means of administrative and legal protection, special period, protection of cultural heritage, administrative procedures, digitalisation, administrative liability, control, cultural heritage monuments.*

Дата першого надходження статті до видання: 03.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.09.2026